

XVI. YÜZYILDA ŞEHRIZOL VİLAYETİ

Doç. Dr. Mehdi İLHAN*

Bazı seyyah ve araştırmacıların yerini tesbit etmede güçlük çektikleri¹ Şehrizol'un eski kaynaklardan bir yerleşim merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Şehrizol'un 1226'da geçirdiği deprem² sonunda önemli kaybettiği ve zamanla bir yerleşim merkezi olmaktan çıktığı anlaşılmaktadır. Zira incelediğim mevcut her iki tapu tahrir defterinde Şehrizol diye bir yerleşim merkezi adı geçmemektedir. Dolayısıyla Osmanlı döneminde Şehrizol çeşitli zamanlarda sınırları değişen bir vilayete verilen addır. Guy Le Strange çizdiği haritalarından birinde Şehrizol'u Irak sınırları içinde kalan Süleymaniye'nin doğusunda ve İran sınırında oldukça yüksek ancak geçit veren bir dağlık bölgeye yerleştirmektedir³. Osmanlı dönemi kaynaklarında Şehrizol zor geçilebilen bir geçidin adı olarak zikredilmektedir⁴. Ancak bu geçid kuzeyde münbit bir ovaya açılmaktadır.

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

1. İbn-i Havkal'e göre (H. 4/M. 10. asır) Şehrizol surlar ile çevrili ve iyi korunan bir şehir olup Kürdler ile meskun idi; İbn-i Mühelhel'e (H. 4/M. 1=) göre ise Şehrizol bir şehirler ve köyler topluluğu olup bunların arasında büyük bir kasaba bulunup günümüzde de mevcuttur., ona İranlılar "Nim-Rah" derler, çünkü o Medain ile Şiz yolu ortasında bir yerdedir (bk. Guy Le Strange, *Büldanü'l-Hilafetü'l-Şarkiyye*, İngilizcesi: *The Lands of the Eastern Caliphate*, New York 1966, Arapçaya çevirenler B. Francis ve G. Awwad, Beyrut 1985, s. 225-226).

Tavernier (*Les Six Voyages de Jean Baptiste Tavernier*, 2 cilt, Paris 1678) Şehrizur adı ile Kerkük'ün kuzeyinde ki Altın-Köprü şehrini kaseder Rich (*Narrative of a Residence in Koordistan*, 2 cilt, London 1836, cilt I, s. 107, 269 ve 390) ise Şehrizur şehrinin Süleymaniye'nin güney-batısında ki Arbet'in güney-doğusunda yer alan Kiz Kal'a olduğunu ileri sürmektedir (bk. "Şehrizur" mad., *İslam Ansiklopedisi*). Rich'in görüşü benim yaptığım tesbitlere uygun düşmektedir.

2. "Şehrizur" mad. *İslam Ansiklopedisi*; Ayrıca 1231 yılında Şehrizol Tatarların yönetimine girmiş (Abu'l-Faraj, s. 530) ve 15. yüzyılda da ilkin 1431 ve daha sonra 1470'de Şehrizol'un vebaya maruz kaldığını ve bundan dolayı büyük bir nüfus kaybına uğradığı anlaşılmaktadır. Zira 1470 yılında Bağdat'da başlıyan vebadan bir günde 1500 kişinin öldüğü kaydedilmektedir (bk 'Abbas al-'Azzawi, *Tarih al-'Irak beyne'l-Ihtilaleyn*, c. 3, Bağdad 1948, s. 239).

3. Guy Le Strange, a.g.e., s. 224-225.

4. Nasuhü's-Silahi (Matrakçı), *Beyan-i Menazil-i Sefer-i 'Irakeyn*, yayına hazırlayan H.G. Yurdaydın, Ankara 1976, vr. 78b.

Zaten defterden de bölgenin kışlak ve yaylakları ile çadır hayatı sürdüren ve hayvancılıkla uğraşan aşiretlerin barınmasına müsait olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Şehrizol Naima'ya⁵ göre İran aşiretlerinin yaylağı olup 5 Mayıs 1639'da Bağdad Beylerbeyliğine tayin edilen ve bu görevde üç yıl kalan Derviş Mehmed Paşa (Ö. Rebi'ül'evvel- 1065/Ocak 1655) bu sahralarda ki aşiretlerden ucuz fiyata elde ettiği koyunları Bağdad'ta yaptırdığı kasap dükkanlarında kestirip mahiyetine dağıttıktan sonra geri kalanını halka narhtan bir akça noksanıyla sattırırdı.

Süleymaniye'nin doğusunda yer alan Havraman veya Avraman dağları silsilesi İran-İrak sınırı üzerine düşmektedir. Burada yer alan Şehrizol ovası tapu tahrir defterlerinden anlaşıldığı kadarıyla Şehrizol vilayetinin merkezi olan Zalm kalesine bakmaktadır. Şehrizol vilayetinin merkezini oluşturan bu münbit ova bu günki Irak sınırları içindedir. Ancak Osmanlı dönemi Şehrizol vilayetinin incelediğim deftere göre sınırlarını çizecek olursak topraklarının bir kısmının, örneğin Nevseved nahiyesi merkezi ve bazı köylerinin, İran sınırları içinde kaldığını görürüz. Öte yandan Süleymaniye'nin güney-doğusunda yer alan ve bu gün önemli kasabalardan biri olarak ancak defterimizde Sazan nahiyesine bağlı 7 hanelik ufak bir köy olarak geçen Halice, modern adıyla Halebçe, Irak toprakları içinde kalmaktadır. Şehrizol vilayetinin sınırları güney-batıda da Nevi nahiyesine bağlı 10 hanelik bir köy olan, şayet bağdaştırmada yanılmıyorsam, modern Kifri kasabasına kadar uzanmaktadır. Defterimizde nahije adı olarak geçen ancak bu gün küçük bir köy olan Kara-Tağ'ı göz önüne alacak olursak Şehrizol vilayetinin sınırları batıda Osmanlı döneminde bir sancak olan Kerkük'ün sınırlarına dayanıyor ve bu gün küçük bir köy olan Gök-tepe'yi içine alıyordu. Kuzeyde vilayetin sınırları büyük bir ihtimalle bugün İran sınırları içinde kalan Bane kasabasına -defterimizde Şehrbazar nahiyesine bağlı 12 hanelik Bebane köyüne- kadar belki de daha ötesine uzanıyordu.

Şehrizol vilayetinin, coğrafi konumunu ve Avraman dağları silsilesini gözönünde bulundurduğumuzda, eskiden beri stratejik bir önem taşıdığını görürüz. Bölgede Kürt aşiretlerinin yaşaması ve bunların çoğunun konar göçer olması burada hüküm süren devletlerin bölge halkı üzerinde tam bir tahakküm kurmalarını güçlendirmiştir. İran-İrak sınırını oluşturan Avraman dağlarının Şehrizol'da

5. Naima'dan naklen -c. 6, s. 22 ila 29- I. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, III/2, Ankara 1977, s. 407

geçit vermesi ve bilhassa Bağdad-Tebriz yolunun buradan geçmesi bölgeye büyük bir önem kazandırmıştır⁶ ve dolayısıyla hem İran hem de Irak topraklarının emniyeti açısından çeşitli zamanlarda İran ile Irak'ta hüküm süren devletler arasında burada otoritelerini kurabilmek için mücadeleler baş göstermiştir. Bu mücadelelerin bir parçası olarak çeşitli stratejik noktalarda kaleler inşa edilmişlerdir. Bunların en önemlileri şüphesiz Şehrizol'un merkezi idare görevinin yürütüldüğü Zalm ve Gül'anber kaleleri olmuştur.

Şehrizol'a Araplar Sasaniler zamanında gelmiş ve III. Yazdegerd'in ilkin Kaadisiye'de (M. 637) ve daha sonra Nineva'da (M. 641) yenilmesinden sonra bu bölge Müslümanların eline geçti. Miladi 1010 ila 1043 yılları arasında Kürd Hasan Vayhi hanedanının ahfadı Şehrizol'da hüküm sürdüler. Miladi XII. asırda bölge Musul Zengi Atabegleri'nin eline geçti. Miladi 1226 yılında Şehrizol büyük bir deprem neticesinde tahrip oldu⁷.

Şehrizol'un Osmanlılar'a geçişi Irakeyn seferi sırasında olmuştur. İbrahim Paşa komutasındaki Osmanlı orduları bu sefer esnasında yol üzerinde bir çok kaleleri fethetmiş ve aşağı yukarı 1534 yılı sonu ile 1535 yılı başlarında Matrakçı Nasuhü's-Silahi'nin kaydettiğine göre Şehrizol bölgesinde yirmi beş civarında kaleyi ele geçirmişlerdir⁸. Bu kaleleri defterimizde ki köyler ile karşılaştırdığımızda Bebane (Bane), Havar (Hurin, Havrin), Sazan, Serçe, Sürücek (Servcik), Şehrbazar (defterde nahiye adı olarak geçmekte), Sümeyran (Şimran), Veyleke (Vulke) ve Zalm (Zalim) gibi Şehrizol vilayetinin stratejik ve nüfus açısından önemli kalelerini ve nahiye merkezlerini görüyoruz. Ancak Osmanlıların bölgede tam bir otorite kurmaları zaman aldı. Zira daha sonra bölgede Osmanlılardan ayrılma faaliyetleri baş gösterdi ve Sultan Süleyman 1537 yılında 'İmadiye beyini Şehrizol'u zapt etmek üzere görevlendirdi. Gül'anber'de bir kale inşa edilmesine ve burada hüküm süren ve hatta 1158'de Zalm kalesini inşa ettikleri iddia edilen Erdilan Kürtleri hakimiyetlerini bir müddet sürdürmeğe muvaffak oldular⁹. Her ne kadar Osmanlılar bölgede hakimiyetlerini kurdular ise de Safevi

6. Cengiz Han (1155-1227) İran topraklarını emniyete almak için Şehrizol'da ki kabileler üzerinde otoritesini kurmuş ve daha sonra oğlu Kabil hükümünü Erbil'e kadar uzatmıştır (bk. Stephen Longrigg, *Four Centuries of Modern Iraq*, Oxford 1925, p.6); Timur 803/1411'de Bağdad'dan Tebriz'e dönerken Şehrizol'dan geçmiştir ("*Şerefname* II, s. 370"den naklen "Şehrizur" mad., İslam Ansiklopedisi)

7. "Şehrizur" mad., İslam Ansiklopedisi.

8. Matrakçı, a.g.e., s. 217 ve 258, vr. 5b ve 79a.

9. "Şehrizur" mad., İslam Ansiklopedisi.

propagandası ve Kızılbaşların yöreye sızmaları neticesinde halk arasında hoşnutsuzluklar yaratıldı ve dolayısıyla Safevilerin desteğinde Osmanlı yönetimine karşı aşiretler arasında yer yer direnişler oldu. Şehrizol'un kontrol altına alınması Bağdad Beylerbeğliğine emr olundu. Nitekim 1551 yılında Baltacı Mehmed Paşa Bağdad Beylerbeyi iken Zalm kalesi hakimi Serhab Beg Osmanlı yönetimine baş kaldırdığında Bağdad orduları buraya iki ayrı sefer yaptılar ve bazı Kürt beylerinin kendilerine katılmaları ile mezkur kaleyi kuşattılar. İlk kuşatma muvaffakiyetsizlikle sona erdi. İkinci kuşatmada ise ancak sulh yolu ile kale teslim alındı. Kalenin teslim alınması ile Serhab Bey'in emrinde ki iki bin hane Osmanlılara tekrar biat etti¹⁰. Bölgede tam bir istikrarın sağlandığından bahsetmek oldukça güçtür. Ancak 1560'larda oldukça mufassal bir tahririn yapılması Şehrizol'un artık bir Osmanlı vilayeti olduğunun ve büyük bir derecede istikrarın sağlandığının kanıtıdır. Hatta Şehrizol güçleri gerektikçe artık Osmanlı ordularının yanında yer almaktadırlar. XVI. asrın ikinci yarısı başlarında baş gösteren ve 1560'larda aralıklarla asrın sonuna kadar devam eden Basra'daki Arap kabilelerinin ayaklanmalarının bastırılması için Şehrizol güçleri başta Bağdad olmak üzere Irak'taki Osmanlı ordularının yanında yer aldılar. 1565 ve 1566 yılları arasında gerek Şehrizol Beylerbeyi'sine gerekse bölgede ki diğer beylerbeyilerine yazılmış hükümler Şehrizol kuvvetlerini Bağdat ordularının yanında yer almalarını ve Basra'da ki isyanı bastırmada gerek Bağdat beylerbeyine gerekse Basra beylerbeyine yardımcı olmalarını emretmektedir¹¹. Aynı şekilde 1576 yılında 'Ulayan oğlu 1597 yılında da Seyyid Mubaret Arap kabilelerinin başında Basra'da isyan bayrağını çektiklerinde Şehrizol kuvvetleri Bağdat Beylerbeyinin yanında yer aldılar¹². Tabii Şehrizol kuvvetleri İranlılara karşı yapılan savaşlar da da Osmanlı ordularına katılıyorlardı. 1590 yılında Bağdad Valisi Sinan Paşa Nihavendi İranlılardan fethettiğinde ordusuna Şehrizol kuvvetleri de katıldı¹³. Aynı yıl Şah Abbas, Özbek Han'ı Abdullah tarafından sıkıştırıldığından ve iki cephede savaşı sürdürmeyi göze aldığından Osmanlılar ile sulh yapma yoluna gitti ve İstanbul'da yapılan muahede (H. 998/m.1590), neticesinde başta Tebriz olmak üzere Şehrizol dahil

10. 'Abbas al-'Azzawi, Tarih al-'Irak beyne'l-Ihtilaleyn, c. 4., Bağdad 1949, s. 57-60; S. Longrigg, a.g.e., s. 33).

11. Mühimme Defterleri 5. ve 6. ciltlerde yer alan ve Hicri 972 ve 973 (Miladi 1564-1566) yıllarını kapsıyan çeşitli hükümler, örneğin: MD5, 65, 153; MD5, 387, 1025; MD5, 600, 1322; MD5, 697, 1967; MD5, 600, 1321; MD5, 580, 1272; MD6, 318, 830; MD6, 317, 827.

12. A. al-'Azzawi, a.g.e., c. 4, s. 106 ve 142.

13. A. al-'Azzawi, a.g.e., c. 4, s. 128.

Luristan, Gürcistan ve Şirvan vilayetlerini Osmanlılara bıraktı¹⁴. 1603 yılında yapılan ve 1554 tarihli Amasya muahedesi esasına dayanan Nasuh Paşa musahalasına göre Şehrizol vilayeti tekrar Osmanlıların elinde kaldı¹⁵.

Bu makalenin esasını teşkil eden Şehrizol vilayetinin tapu tahrir defterleri ve içindeki bilgiler bu kısa tarihçeyi tamamlayıcı nitelik taşımaktadır. Yukarıda bahsettiğim gibi bölgede kısmende olsa bir istikrar büyük bir ihtimalle 16. asrın ikinci yarısının başlarında tesis edebilmiştir. Ayrıca vilayetin tahririne uygun zeminin hazırlanışı, bir kaç yıl almış olabilir. Şehrizol vilayetinin elimizde mevcut iki mufassal tapu tahrir defteri bulunmaktadır. bunlardan biri İstanbul Başbakanlık Arşivinde (NO:1002) diğeri Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-i Kadime Arşivinde (NO: 351) muhafaza edilmektedir. Bu defterlerden hem mufassal hem de icmalden oluşan ikincisi araştırmamızın temelini teşkil etmekle birlikte Başbakanlık Arşivindeki 1002 nolu defterden de yararlanılmıştır. Bu defterin sonuna imzasını atan Mehmed el-Fakir adında ki kişi ya tahriri yapan veyahut defteri istinsah eden kişidir. Defterin üzerinde her ne kadar H. 958 (M1551) tarihi var ise de sahife 2'de ki notdan tahririn 22 Cemaziye'l-ahır 964 (22 Nisan 1557)'de tamamlanmış olduğu veya kısa bir süre sonra tamamlanacağı ihtimali çıkmaktadır. Ancak bir kaç yıl sonra Şehribol'da tekrar bir tahririn yapılmış olmasını anlamak güçtür. Ben Bunu birinci tahririn tam kapsamlı olmadığı kanısına bağlamaktayım. Kuyud-i Kadime Arşivinde muhafaza edilen 351 nolu defterin varak 12 ve 58'de 7-11 Cemaziye'i-evvel 967 (Şubat 1560) tarihli olduğu anlaşılmaktadır. 7 Zilka'da 967 (30 Temmuz 1560) tarihli bir Mühimme hükmü bu tarihi teyid ettiği gibi tahriri yapan kişinin Uveys adında biri olduğunu bize bildirmektedir¹⁶. Defterin başına konan kanunname-nin Hicri 2 Şa'ban 1039 (17 Mart 1630) tarihli olması bize bu arada bir başka tahririn yapılmadığı fikrini vermektedir.

Elimizde ki defterleri karşılaştırdığımızda bazı önemli noktaları aydınlatmamız mümkün oluyor. Kuyud-i Kadime Arşivinde ki defterin son derece kapsamlı olduğuna ve Şehrizol vilayetinin tamamının tahrir edildiğine şüphe yoktur. Ancak Başbakanlık Arşivinde ki defter için bunu söylememiz mümkün değil. Yukarıda da belirttiğim gibi birinci tahririn belli bir safhada durdurulduğu kanı-

14. I. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s. 245.

15. I. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s. 247.

16. MD4, 1101, 1090 (7 Zi'l-Ka'de 967/30 Temmuz 1560).

sındayım. Zira birinci tahrirde seksen civarında yerleşim yeri ve mezre'a deftere işlenmesine karşın ikinci tahrirde bu sayı beşyüzün üstündedir. Nahiyelerin sayısı da sekizden onsekize çıkmıştır. Nüfusta da büyük farklar göze çarpmaktadır. Her iki defterde nahije merkezleri olarak kaydedilen ve dolayısıyla karşılaştırabildiğimiz Zalim, Nevseved, Şümeýran ve Havar kalesinde Müslüman nüfusunda %5a ila %142 arasında ve Yahudi nüfusunda da Zalim kalesinde de %37.5'luk bir artış olmuştur. Vilayetin 170.075 akçeden 2.322.578 akçeye yükselen toplam geliri gözönüne alındığında birinci tahririn Defterhane-i Amire'de geçerli olamayacağı, vilayetin tamamını kapsamadığı ve hatta tahrir heyetinin büyük bir ihtimalle karışıklıklar neticesinde bir çok yerlere ulaşamadıkları manası çıkmaktadır. Yukarıda değindiğim Zalm kalesi Serhab Beğ'in baş kaldırması büyük bir ihtimalle aynı tarihte başlayan tahririn bitimine kadar etkisini sürdürmüş olabilir. Zaten 16. asrın ikinci yarısında başgösteren ve aralıklarla devam eden Basra'da ki Arap aşiretlerinin ayaklanmaları hükümetin Şehrizol ile yeterince ilgilenmesini de engellemiş olabilir. Kaynaklarda da Osmanlı yönetimine karşı 1554 yılında Şehrizol'un doğusunda ve kuzeyinde bazı ayaklanmaların baş gösterdiği yazılıdır¹⁷. Ayrıca ikinci tahrir yapıldığında karye Nevtuş (vr.50a) altında kayıtlı 23 hane ve 6 mücerredin üç yıldan beri kayıp oldukları ve tahririn yapıldığı sırada geri dönmeleri üzerine deftere yazıldıkları belirtilmektedir. Bundan ikinci tahririn yapıldığı 1560 yılında bölgede istikrarın sağlandığı manası çıkarsa da bundan bir kaç yıl öncesine kadar bölgede geniş kapsamlı bir tahririn yapılamayacağı anlamına da gelir.

1560 tarihli ikinci tahriri gözden geçirdiğimizde bağdan asiya-ba, mezra'dan çiftliğe kadar gelir getiren veya getirebilecek her şeyin deftere kaydedildiğini görürüz. Bir çok köylerinde asiya-ba ve bağlar bulunan Şehrizol vilayetinin son derece verimli olduğuna şüphe yoktur Şehrizol defterinde 100'ün üstünde mezre'anın yanında 2238 çift kayıtlıdır.

Şehrizol vilayeti, Kuyud-i Kadime Arşivinde ki 1560 tarihli tapu tahrir defterinden anlaşıldığına göre, altı livaya veya onyedini nahiyeye ayrılıyordu. Şehrizol livası hariç Kelaş, Pak, Davudan, Dulhavran ve Karatağ livaları aynı zamanda birer nahije idiler. Geriye kalan oniki nahiyeden dokuzu Şehrizol'a ikisi Davudan'a bağlı olup Kelaş livası Alan ile birleşip Kelaş-Alan nahiyesini oluşturuyordu. Defter ve bazı kaynaklarda ki bilgilerden hareketle Karatag nahiyeye-

17. S. Longrigg, a.g.e., s. 32-33.

sinin merkezi Serçe Kal'a, Dulhavran'ın İncire ve Sebul'un Yasin-i Büzürk, Şehrbazar'ın Senbeg ve Çınarhoper'in Melek Kendi olduğu Kanaatindeyim. Kelaş ve Alan nahiyesinin merkezi de büyük bir ihtimalle Kelaş idi. Geriye kalan onbir nahiyeye merkezleri ile aynı adı taşıyorlardı. Ancak daha ziyade timar dağılımına göre düzenlenen aynı defterin icmal kısmında liva sayısının Şehrizol dahil ona çıktığını görüyoruz. Fakat nahiyeye sayısı gene aynı olup livaların her biri Bağdad'a bağlı olduğuna inandığım Çıgan-Gedugi livası hariç aynı zamanda birer nahiyedirler. Tüm bu liva ve nahiyeler şüphesiz Şehrizol vilayetinin merkezi olan ve Mir-i Miran Hamza Beg'in oturduğu yer olan Zalim kalesinden idare ediliyordu. Diğer Liva mirleri şüphesiz kendi liva merkezlerinde ikamet ediliyorlardı. Diğer beğlere ve hatta padişah hassına göre hemen hemen iki misli geliri olan Şehrizol Beylerbeği Hamza Beg'in geliri 559.511 akçeye ulaşıyordu. Mir-i Miran Hamza Beg hemen hemen Şehrizol vilayetinin tüm gelirinin %25'ini alıyordu.

Köylerden elde edilen gelir genellikle çift sayısı ve hatta hane sayısı ile orantılı bir durum arz etmektedir. Çift sayısı arttıkça gelir de artmaktadır. Aksi durumlarda Şeyh Tanvir ve Şeyh Şah Hüseyin (vr. 123a) mezre'alarında olduğu gibi çiftlikler cema'atların tasarrufunda olup bunların çift başına 20 akçeyi aşmayan sadece resm-i çift ödemelerinden kaynaklanmaktadır. En düşük çift sayısına ve dolayısıyla en düşük gelir elde edilen köyler Sürücek nahiyesine tabi Küleki ile Küleki diğer (vr. 70a, çift:1, hasil:275) idiler. En çok çifti ve dolayısıyla en yüksek gelir elde edilen köy Dulhavran nahiyesinin merkezi İncire (vr. 108b, çift:36; hasil: 43.376) idi.

Köy ve mezre'aların nahiyelere dağılımı 4 ila 106 gibi büyük farklılık arz eden rakamlar arasında değişiyordu. Bu karşılaştırmadan nahiyelerden elde edilen gelir düzeyini tesbit etmemiz mümkündür. Örneğin Havari nahiyesi 7 ve Davudan nahiyesi 10 köy ile en yüksek gelire sahip olanlar arasına girmekte idiler. Nevi nahiyesi ile 106 köy ve mezre'aları ile en düşük gelir elde edilen nahiyelerden biri idi. Zaten hiç gelir ve çift kaydedilmeyen mezre'aların %90'ı da bu nahiyeye altında kayıtlı bulunmaktadır.

Toplam nüfusu 25,352 olan Şehrizol vilayetinin nüfusunun %99'ua Müslüman olup ancak %1'den daha azı Yahudilerden oluşuyordu. Toplam 47 haneden oluşan Yahudi nüfusunun 22 hanesi Nevseved, 21 hanesi Zalim ve 4 hanesi de Nehri Safa'da oturuyorlardı. Nahiyelere göre nüfus dağılımında da büyük farklılıklar göze

çarpılmaktadır. Bir kaç hanelik köy ve mezre'alar Nevi (Nüfusu 15 ve altında: 19 köy ve mezre'a), Dulhavran (19) ve Paske (12) nahiyelerinde bulunmaktaydı. Buna karşın Davudan nahiyesinin toplam 10 köyünde 8'i 100'ün üzerinde (yani 20 hane) bir nüfusa sahip idi. Şümevran nahiyesinin 11, Nevseved'in 9, Kelaş ve Alan'ın 8 ve Zalim ile Şehrbazar'ın 7 şer köylerinin nüfusu da 100'ün üstünde idi. Aynı şekilde nüfusu ve hasili yüksek olan köylerden Zeki (Nüfus: 335; hasil: 29,605), Davudan (nüfus:340; hasil; 33,930), Şukrkân (Nüfus: 405; hasil: 15,650) ve en yüksek nüfuslu köy Dikesiyon (nüfus: 840, hasil: 35,980) Davudan nahiyesine bağlı idiler. Nüfusu ve hasili yüksek köylerden ikisinin (Eşek: nüfus:327; hasil: 15,425; Senbeg: nüfus: 504 hasil: 15,331) Şehrbazar'a bağlı olduklarını da göz önünde tutarsak bazı mulahazalarda bulunmamız mümkündür.

Yüksek dağlardan ve münbit ovalardan oluşan Şehrizol vilayetinde bilhassa yerleşik nüfusunun çoğu kalelere ve çiftlikleri bol olan köylere yerleşmişlerdi. Göçebe nüfus daha ziyade mezre'aları bol olan yerlerde yaşıyorlardı. Bir kaç hanelik köylerin ve mezre'alarının mevcudiyeti buralardan geçen gerek Osmanlı gerekse İran ordularının halkı pek rahatsız etme yoluna gitmediklerini veya bu gibi yerlerin orduların güzergahından uzak olduğunu gösterir. Genellikle münbit ve geliri yüksek olan yerler beylerbeyilerine ve Padişaha has olarak verilmekle birlikte geriye kalan yerler mahalli beyleri taltif edebilmek için statülerine göre dağıtılıyordu.

Her bir tapu tahrir defterinin çok daha derinlemesine incelenilmesi mümkündür. Ancak böyle bir girişim bir çok hesap ve harita işlemini gerektirmektedir. Karşılaştırmalı bir çalışma ise mevcut tapu tahrir defterlerinin yayınlanmasına bağlı olmakla birlikte Osmanlı tarihinin son derece önemi haiz diğer dökümanlarının ve dolayısıyla karanlık noktalarının aydınlığa kavuşturulmalarıyla mümkündür. Şehrizol defterindeki verilerden bazıları bölgenin tarihine ışık tutmakla birlikte bölgenin siyasi ve coğrafi tarihi üzerinde ki bir çalışma da defterin daha iyi anlaşılmasında şüphesiz en büyük etken olacaktır.

Record*	NAHIYEMRKZ	DFT	NUFUS	HANE	MÜC	CİFT	YEKUN	TYEKUN	TİMAR TIPI
1									
2			0	0	0	0	0	0	
3	Alan, KA,	MMK	165	33		26	30680		
4	Cinarhoper,	MKK							
5	Cinarhoper, 5b	IKK						34457	H Miri
6	Davudan	MKK	340	68		14	33930	223831	
7	Davudan, 9a	IKK						223831	H Miri
8	Dulhavran	MKK							
9	Dulhavran, 11b	IKK							bk Karatag
10	Havar	MKK	221	43	6	11	11305		H Miri
11	Havar, 11a	IKK						51955	H Miri
12	Havar, 36	MBA	100	20		1	583	2636	T Sahverdi
13	İncire, karye	IKK					1674	0	Tetimme-i
14	Kara-Tag,	MKK							
15	Kara-Tag, 13a	IKK						103310	H Miri
16	Kara-Tag, 2	MBA					1992		H Miri
17	Kara-Tag, DH, 11b	IKK						198109	H Miri
18	Kelas ve Alan, I	KK						299962	H Miri
19	Kelas, KA,	MKK	365	71		20	37015	299962	
20	Nevi	MKK						0	
21	Nevi, 13b	IKK						3147	Z Mir-alay
22	Nevi, 3b-5a	IKK						19220	H Padisahı
23	Nevi, L. CG, 11a	IKK						11180	H Miri
24	Nevseved, 14a	IKK						8000	T Murad
25	Nevseved, 5b-7a	IKK						63199	H Miri
26	Nevseved, Mus.	MKK	346	69	1	13	8070	73029	H Miri, T, V
27	Nevseved, Yeh.	MKK	110	22					
28	Nevseved, Mus, 25	MBA	240	48		5	5237	31869	
29	Nevseved, Yeh, 25	MBA	80	16					
30	Pak,	MKK	301	61		33	47650	136265	
31	Pak, 10a	IKK						136265	H Miri
32	Paske,	MKK	20	4		7	9320	116275	
33	Paske, 9a	IKK						116275	H Miri
34	Sazan	MKK	196	39	1	9	8545	23010	
35	Sazan, L. CG, 11a	IKK						23010	H Miri
36	Sebul	MKK						80187	
37	Sebul, 39	MBA						5370	H Miri
38	Sebul, 5b-7a	IKK						80186	H Miri
39	Sehrbazar,	MKK						185238	
40	Sehrbazar, 43	MBA						3160	
41	Sehrbazar, 7b	IKK						180798	H Miri
42	Schrizol, 43	MBA						170075	
43	Sumeıran,	MKK	237	47	2	18	5429	78161	H Miri, Z
44	Sumeıran, 13	MBA	225	45		19	8233	56471	
45	Sumeıran, 13b	IKK						20665	Z Mir-alay
46	Sumeıran, 5b-7a	IKK						57496	H Miri
47	Surucek,	MKK	5	1		1	14640	127684	
48	Surucek, 8a	IKK						127684	H Miri
49	Veyleke,	MKK	40	8		7	1730	50085	H Miri
50	Veyleke, 12 b	IKK						50085	H Miri
51	Zalim, 14a	IKK						3500	T Hanc
52	Zalim, 3b	IKK						266950	H Padisahı
53	Zalim, 5b-7a	IKK						143375	H Miri
54	Zalim, Mus.	MKK	206	41	1	8	30581		
55	Zalim, Mus., 3	MBA	85	17		2	24634	65741	H Miri
56	Zalim, Yeh, 3	MBA	140	28					H Miri
57	Zalim, Yeh.	MKK	105	21					
58	Zalim, ifraz, 12	IKK						48605	H Miri
59	Zeng-Abad, B, 12	IKK						167931	H Miri
60	Zeng-Abad, B, 35	MBA						2836	T Canbaz

